

GULATING LAGMANNSRETT

Førstelagmannen
Adresse Gulatings plass 1
Postboks 7414 5020 BERGEN

Justisdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

HØRINGSUTTALELSE – NOU 2011:13

Gulating lagmannsrett avgir med dette sin høringsuttalelse til Justisdepartementet om Juryutvalgets utredning, NOU 2011:13.

Høringsuttalelsen er lagt slik opp at enkelte spørsmål kommenteres i forskjellige perspektiver. Det har ført til en del gjentakelser, uten at man har sett det som en avgjørende ulempe.

Om lagmannsrettens behandling av utvalgets innstilling.

Utredningen har vært gjenstand for en omfattende behandling internt i Gulating lagmannsrett. Selve utredningen ble omdelt til samtlige dommere. Det ble også samlet en del presseklipp med debattinnlegg som ble omdelt.

To av lagmannsrettens dommere har hatt innlegg i den offentlige debatt. Det gjelder utvalgsleder, lagdommer Per Jordal og lagdommer Haakon Meyer.

Lagmannsretten reserverte en hel arbeidsdag for behandling av saken med et eget seminar. Det var innledningsforedrag, gruppearbeid og plenumsdiskusjon. Innledningene ble holdt av lagdommerne Jordal og Meyer. Gruppearbeidet ble ledet av lagdommere med lang erfaring i administrasjon av straffesaker. Spørsmålene til gruppearbeidet var utarbeidet i samarbeid med professor Johan Giertsen, UiB. Han ledet også plenumsdiskusjonen.

Det ble ikke foretatt noen formell votering over enkeltspørsmål i utredningen. Holdningene var imidlertid svært entydige og danner grunnlaget for lagmannsrettens høringsuttalelse.

Noen generelle synspunkter

Om mandatet

Utvalgets mandat var å vurdere lekdommerinnslaget når de alvorligste straffesakene behandles i lagmannsrett. I mandatet er dette nærmere presisert slik:

- Lekdommerdeltakelsen i saker som i dag behandles med lagrette.
- Dommersammensetningen i saker som i dag behandles i meddomsrett i lagmannsretten.
- Vurdering av antall dommere i rene fagdommersaker i lagmannsretten.

Under mandatets punkt om lekdommerdeltakelsen i saker som i dag behandles med lagrette, fremgår direkte at det skal vurderes om det fortsatt skal være en lagretteordning. Det heter:

“Utvalget må herunder ta stiling til om det fortsatt skal være en lagretteordning, om og på hvilken måte avgjørelser kan begrunnes, og om lagretteordningen bør erstattes med meddomsrett.”

Gulating lagmannsrett vil i denne høringsuttalelsen ta utgangspunkt i og i stor grad konsentrere seg om dette hovedspørsmålet, nemlig om lagretteordningen bør erstattes med meddomsrett.

Et spørsmål som ligger utenfor mandatet, er om juryen i tilfelle skulle vært lagt til første instans, slik ordningen er i andre land med jury. Det er mindre naturlig med jury i ankeinstansen, som jo er en overprøvingsinstans. Dersom man har til hensikt å fastholde en juryordning, bør dette spørsmålet absolutt utredes. Det fremstår egentlig som bemerkelsesverdig at spørsmålsstillingen ikke ble tatt med i mandatet.

Utvalgets innstilling

Det fremgår av utvalgsinnstillingen side 133 at utvalgets medlemmer i det vesentlige står samlet om fremstillingen i kapittel 1 til 9.

Etter lagmannsrettens oppfatning er dette en viktig presisering som bør tillegges vekt. Det betyr blant annet at det i utvalget er enighet om fremstillingen i kapittel 8 om redegjørelsen for ulike modeller for bruk av lekdommere i fullstendige ankesaker. Man vil komme tilbake til dette nedenfor, men viser allerede her i utvalgets oppsummering punkt 8.3.6 side 84 hvor det heter:

“Argumentene som fremsettes taler for at lekdommere bør ha en avgjørende innflytelse i straffesaker, men kan ved nærmere granskning fremstå som nøytrale i forhold til valget mellom jury og meddomsrett som prosessform.”

Videre fremgår det på samme side at utvalgets medlemmer er enige om at avgjørelsen av skyldspørsmålet skal begrunnes i alle saker. Av den grunn kan dagens prosessregler for lagrettesaker ikke videreføres uendret.

Det demokratiske hensyn.

I den alminnelige samfunnsdebatt fremholdes ofte at juryordningen er en garanti for folkestyre og demokrati. Synspunktet blir utformet noe forskjellig i ulike sammenhenger og synes for mange å være avgjørende viktig. Noen legger vekt på det historiske, at juryordningen var en del av demokratiets fremvekst i landet. Andre vektlegger betydningen av folkestyret og lekmannsdeltagelsen og mange kombinerer disse to hensyn. Antagelig er disse argumenter sterkt medvirkende til at juryordningen – med en rekke modifikasjoner - er blitt opprettholdt.

Det er full enighet om at lekdommerelementet skal opprettholdes ved behandlingen av straffesaker.

Gulating lagmannsrett velger å forstå utvalgets innledende merknader, særlig kapittel 8, slik at en prosessordning med juryordning i forhold til meddomsrett ikke har noen fortrinn når det gjelder deltakelse av lekdommere. I valget mellom juryordning og meddomsrett, er det demokratiske hensyn uansett ivaretatt.

Dette understrekes også av det faktum at langt de fleste straffesaker, mer enn 15 000 saker i forhold til ca. 300 jurysaker per år – avgjøres av meddomsrett. Hadde det av demokratiske hensyn vært betenkeligheter med prosessformen meddomsrett, kunne denne praksis ikke vært opprettholdt. Ingen har imidlertid tatt til orde for å redusere antall saker i meddomsrett til fordel for jurysaker.

Gulating lagmannsretts hovedsynspunkter.

Gulating lagmannsrett anbefaler at juryordningen oppheves og at samtlige bevisanker i straffesaker skal behandles med meddomsrett. Meddomsretten bør ha samme sammensetning som den har i dag.

Meddomsretten er en velprøvd ordning som det egentlig ikke er saklige innvendinger mot. Man får også et enhetlig system for behandlingen av samtlige straffesaker. Meddommerne

deltar i behandlingen av alle spørsmål, og man slipper vanskelige avgrensningsspørsmål i forholdet mellom legdommere og fagdommere.

Det vesentligste moment i forhold til spørsmålet om begrunnelse, som er et hovedhensyn i utvalgets mandat og utredning, er at meddomsrettmodellen gir en klart bedre forutsetning for å utarbeide og fremstille begrunnelsen for avgjørelsen av skyldspørsmålet. Her har både dagens jurymodell, som utvalget har funnet utilfredsstillende, og den forslåtte ordning klare svakheter i forhold til meddomsretten.

Når det gjelder spørsmålet om hvordan retten skal gi og utforme sin begrunnelse er juryfraksjonens forslag også klart svakere enn den danske nævningeordningen.

Hvis departementet finner å ville foreslå at juryordningen skal opprettholdes, vil Gulating lagmannsrett foretrekke at man beholder dagens ordning.

Om begrunnelse.

Gulating lagmannsrett støtter fullt ut synspunktet om at rettsavgjørelser skal begrunnes. I dagens samfunn er dette så selvfølgelig at noen nærmere utdypning av dette ikke synes nødvendig.

Begrunnelsen er både den prosess som leder frem til et resultat og redegjørelsen for eller den skriftlige utforming av resultatet.

I begrunnelsesprosessen må man veie de forskjellige relevante momenter mot hverandre og bestemme seg for hva man vil vektlegge. Dette fører til et resultat som man i domstolssammenheng vanligvis redegjør for i skriftlig form.

Man vil komme tilbake til hvordan begrunnelsesprosessen skjer i de forskjellige prosessformene, men allerede nå peke på følgende:

I dagens juryordning drøfter og voterer lagretten i enerom og besvarelsen skjer i form av et ja eller nei til de stille spørsmål. Noen ytterligere skriftlig begrunnelse gis ikke. Man er henvist til å forstå svaret ut fra i første rekke rettsbelæringen, tiltalebeslutningen og spørsmålsskriftet. Høyesterett har dessuten kommet til at hvis det i saken foreligger et såkalt springende punkt, må det i dommen redegjøres for dette. Det karakteristiske for juryens avgjørelse er at de som fatter vedtaket ikke redegjør for hvilke hensyn man har vektlagt for å komme frem til resultatet.

I meddomsretten drøfter legdommere og fagdommere sammen alle spørsmål som oppstår og har en dialog om alle ledd i vurderingsprosessen. Fagdommere utarbeider så på bakgrunn av denne dialog og det resultat man (foreløpig) er kommet til et utkast til den skriftlige begrunnelse. Dette utkast blir så drøftet av samtlige på grunnlag av den dialog man har hatt. Det karakteristiske for meddomsretten er at de som materielt sett har fattet vedtaket, også utformer den skriftlige begrunnelse. Det er også viktig at konklusjonen er foreløpig, helt frem

til en dom er avsagt. Selve utformingen av en begrunnelse vil kunne være viktig for den enkelte dommers standpunkt til skyldspørsmålet. Dette sikrer en grundig gjennomtenkt avgjørelse

Ved utvalgets forslag til ny juryordning skal samtlige dommere først drøfte de spørsmålene som skal besvares i spørsmålsskriftet i et felles møte. Så vidt man forstår er meningen her at man ikke skal gå langt i å drøfte enkeltheter. Fagdommere og legdommere skal så gå i egne møter hvor den videre drøftelse skjer og hvor man ved votering fatter vedtak. I felles møte meddeles så vedtakene og det skal utformes en skriftlig begrunnelse for det resultat som blir domstolens avgjørelse. Vedtaket er altså allerede fattet i et annet møte, når den skriftlige begrunnelse skal utformes. Utformingen av den skriftlige begrunnelse kan ikke påvirke de standpunkter som allerede er tatt. Dette er en alvorlig svakhet ved lagrettsfraksjonens forslag.

I den danske nævningeorndning drøftes saken og den skriftlige begrunnelse utformes i et felles møte. Man oppnår dermed noe av den dialog om begrunnelsen som man har i meddomsmodellen, men som forslaget til ny juryordning ikke gir mulighet for. Men heller ikke etter den danske ordning er begrunnelsen for avgjørelsen av skyldspørsmålet i nærheten av å være så grundig som dommer avsagt av en meddomsrett.

Nærmere om noen forskjeller mellom jury og meddomsrett.

Det vesentligste kjennetegnet ved prosessformen med jury må sies å være at juryen består av lekdommere og at det er juryen som har enekompetanse til å avgjøre skyldspørsmålet.

I meddomsretten har man ingen slik kompetansedeling. Alle dommere behandler alle spørsmål i felleskap.

Adskillelse mellom lekdommere og fagdommere:

Den totale adskillelse mellom lekdommerne og fagdommerne i jurysaker er etter lagmannsrettens oppfatning en fare for svekket rettsikkerhet. I saker som går for meddomsrett er det en forløpende kommunikasjon mellom lekdommerne og meddommerne. Allerede før saken starter gis meddommerne ofte en orientering om hva saken gjelder, og hvilke problemstillinger som synes særlig aktuelle i denne sak. Under pauser i forhandlingene tar lekdommerne ofte opp spørsmål som de synes er uklare, eller ønsker ytterligere bevisførsel omkring og fagdommerne stiller da ofte spørsmål under forhandlingene og de nødvendige avklaringer blir gitt. Som medlem av juryen har en også anledning til å stille spørsmål. Vår erfaring er at dette skjer svært sjeldent, og det må antas at terskelen for å stille spørsmål som jurymedlem er lagt høyere.

Størst bekymring knytter det seg til at det ikke er noen drøftelse mellom lekdommerne og fagdommerne i forbindelse med avgjørelse av skyldspørsmålet. For at noen skal kunne dømmes til straff må en gitt faktisk handling finnes bevist, den handling som finnes bevist må rammes av et straffebed og det må finnes bevist at vedkommende har handlet med det

nødvendige forsett. Alle disse spørsmål kan bero på ganske kompliserte vurderinger. I forhold til vurderingen av hvilket faktum som skal legges til grunn, pekes det på at bevisbilde i en rekke straffesaker er blitt meget kompleks, med en betydelig grad av avspilling av telefonavlytting, gjennomgang av telekommunikasjonsdata, dommeravhør av barn m.m. For lekdommere som eksempelvis for første gang må forhold seg til basestasjoner, nedslagsfelt, dekningsområder kan det virke overveldende. Fagdommerne opparbeider seg en viss kompetanse innen flere områder, og kan i dialog med lekdommerne bidra til å oppklare misforståelser. Videre vil fagdommerne kunne bidra til å sortere i et terreng som for mange vil virke svært uoversiktlig. For spørsmålet om det faktum som finne bevist rammes av rettsreglene, er dialogen mellom lekdommerne og fagdommerne enda viktigere. Her oppstår spørsmål som juristene har brukt mange år på å utdanne seg innen, og har lang erfaring i å vurdere. F.eks kan nevnes forholdet mellom en straffri forberedelse av en handling og et forsøk, omfanget av nødverge, hvilke momenter er relevant for vurderingen av om en narkotikaforbrytelse er grov eller simpel. Alt dette er juridiske spørsmål. I dag har medlemmene av juryen kun lagmannens rettsbelæring om disse spørsmål å forholde seg til.

Dette har også en side til strprl. § 294 som fastslår at retten skal våke over at saken blir fullstendig opplyst, og blant annet kan beslutte å innhente nye bevis. Når skyldspørsmålet skal avgjøres av andre enn den som leder forhandlingene, og uten at det er noen kommunikasjon mellom fagdommer og lagretten, vil det kunne være vanskelig å vite hvilke eventuelle spørsmål som lagretten sitter med.

Det er vår erfaring at det legges mye arbeid i rettsbelæringene, og det arbeides mye med å formidle kompliserte juridiske tema på en måte som kan forstås av lekfolk uten erfaring fra området. Det må imidlertid stilles spørsmål ved hvor mye av det som formidles det enkelte medlem av juryen egentlig oppfatter. Slik vi ser det er det er åpenbar fare for at innholdet i det som blir sagt kan bli misforstått eller i stor grad bli forenklet. Sammenholdt med at det ikke utferdiges begrunnelse for juryens avgjørelse, er det en åpenbar fare for at så vel domfellelser som frifinnelser bygger på en uriktig oppfatning av rettsreglene. Tilsvarende reiser også spørsmålet om tiltalte har handlet med det nødvendige forsett, store utfordringer. Det samme gjelder spørsmålet om tiltalte var tilregnelig på gjerningstidspunktet. Vi har de siste årene sett flere opphevelser fra Høyesterett på grunn av at kravet til forsett av fagdommerne er formulert på en måte som reiser tvil om reglene er riktig forstått. Det er da desto større grunn til å stille spørsmål ved om medlemmene av juryen vil kunne forstå disse finere grenseoppgangene på bakgrunn av noen minutters gjennomgang av rettens administrator. En dialog mellom lekdommere og fagdommere, fremstår som en klart bedre og langt mer betryggende måte å sikre at lekdommerne gis den nødvendige innsikt i reglene, og fagdommerne vil også kunne fange inn og veilede lekdommerne om at dersom man står på et beskrevet faktum, f. eks. at tiltalte ikke har forstått, men at han burde ha forstått, da skal vedkommende stemme for frifinnelse.

Ikke begrunnelse for skyldspørsmålet:

En betydelig svakhet ved juryordningen er at juryens avgjørelse ikke er begrunnet. Det er en allmenn oppfatning i samfunnet at alle avgjørelser tatt av det offentlige skal begrunnes. Dette gjelder selv de mer bagatellmessige vedtak. Det er således et paradoks at en vesentlig del av det mest alvorlige inngrep samfunnet påfører en borger - lengre fengselsstraffer - ikke er begrunnet. Et viktig element ved begrunnelse er at det gir tiltale, fornærmede, aktor og forsvarer innsyn i hvilke vurderinger som er foretatt og hvilke rettsoppfatninger som ligger til grunn for avgjørelsen. Videre danner det grunnlag for Høyesterett til å foreta en effektiv overprøving av avgjørelsen. I forhold til gjenopptakelse, kan det også være avgjørende å vite hva som lå til grunn for den opprinnelige dom

Den viktigste siden ved begrunnelse er at arbeidet med å utforme begrunnelsen sikrer at alle de relevante hensyn blir vurdert – innholdet i alle bevis blir vurdert og at man er bevisst hvorfor enkelte bevis tillegges mindre vekt. Videre sikrer utforming av begrunnelsen at det blir sett bort fra utenforliggende hensyn og at reglene er riktig forstått, jf. over. Det er derfor helt sentralt at begrunnelsen utformes av de som treffer avgjørelsen før avgjørelse tas, slik det skjer i saker som behandles med meddomsrett.

Som kjent benyttes juryordningen i dag i 2. instans, og det foreligger da en begrunnet avgjørelse fra første instans. I seg selv er det da uheldig at juryens avgjørelse av det samme spørsmål som tingretten har tatt standpunkt til er ubegrunnet. I særlig grad gjelder dette dersom utfallet er et annet enn i tingretten. Høyesterett har slått fast at lagmannsretten i visse tilfeller skal begrunne avgjørelsen under skyldspørsmålet. Dette gjøres i forbindelse med straffutmålingen, og det er fagdommerne, sammen med de fire fra lagretten som har tiltrådt fagdommerne ved avgjørelsen av straffespørsmålet som utformer denne begrunnelse. Ved at begrunnelsen utformes på denne måte, er det i høyden en etterfølgende beskrivelse av de vurderinger som er foretatt. Begrunnelsen oppfylder da ikke sin funksjon som styrende for de vurderinger som skal foretas ved avgjørelsen av skyldspørsmålet, og det er en reell fare for at den formuleres på en måte som oppfylder de juridiske krav, uten at reglene reelt sett var forstått av de som fattet avgjørelsen.

Nærmere om lagrettefraksjonens forslag.

Beslutningsprosessen.

Lagmannsretten vil her gå nærmere inn på lagrettefraksjonens forslag til beslutningsprosess.

I utredningen side 133 heter det at fraksjonen “har sett hen til den prosessordning som ble innført i Danmark fra 2008, men tilpasset det som anses mest fordelaktig for et norsk system med vår lagrettetradisjon.” Man antar at det er nævningeordningen man her sikter til.

Dansk juryordning – nævningeordningen – er grunnlovsfestet. Etter hva vi vet er det en frivillig sak å velge denne prosessformen, slik at man kan velge å avstå fra den og velge meddomsrett i stedet. Etter hva lagmannsretten har fått opplyst velges ikke nævningeordningen i noen særlig utstrekning.

Den vesentligste forskjell mellom lagrettefraksjonens forslag og den danske nævningeordning når det gjelder beslutningsprosessen, er at i den danske modell treffes avgjørelsen og utformingen av begrunnelsen i et felles møte, men med særskilt votering i nævninge- og fagdommergruppene. Man må kunne si at dette er en form som er så nær opp til en meddomsrett som det er mulig å komme, men likevel kunne kalle avgjørelsesformen en juryavgjørelse. Juryelementet består i at legdommerne voterer særskilt i egen gruppe, mens man i meddommermodellen voterer i fellesskap.

Etter juryfraksjonens forslag skal beslutningsprosessen deles i tre forskjellige møter. Først skal saken behandles i et felles møte, så skal den nærmere vurdering og votering skje i separate møter, hvoretter man igjen skal ha et felles møte for å utforme begrunnelsen, da som nevnt ovenfor etter at beslutningen er truffet.

Det synes åpenbart at juryfraksjonen ved sitt forslag har tilstrebet en klarere markering av legdommerelementets selvstendige rolle i avgjørelsesprosessen, både i forhold til meddomsretten og i forhold til nævningeordningen, ved at legdommerne foretar den nærmere drøftelse og votering i enerom. Dette oppfyller på en måte den klassiske definisjon av jurybegrepet.

Spørsmålet er imidlertid hvilken fordel dette innebærer ut over at man formelt tilfredsstiller et definert begrep. En vanskelighet synes ganske klar, nemlig de tilfelle hvor det i det siste møtet oppstår tvil om legdommernes avgjørelse kan bygge på en misforståelse. Her har man måttet lage egne regler for å håndtere denne situasjonen. Det beste hadde imidlertid vært om prosessmodellen var slik at vanskeligheter av denne karakter ikke oppsto.

Den vesentligste innvendig er imidlertid i forhold til utforming av begrunnelsen som allerede nevnt ovenfor. Legdommerne skal vurdere bevislighetene og fatte sin beslutning i skyldspørsmålet uten at deres begrunnelse blir nedfelt i skriftlig form. Den skriftlige begrunnelse kommer først i neste møte.

Etter lagmannsrettens oppfatning har juryfraksjonen her ikke kommet utenom å opprettholde den grunnleggende svakhet ved begrunnelser i jurysystemet: de legdommere som treffer avgjørelser, utformer selv ikke sin begrunnelse. Dette overlates til andre i en annen fase av behandlingen. I så måte må den danske nævningeordning sies å være bedre.

Alt i alt er det vanskelig å se hva man mener å ha oppnådd med juryfraksjonens forslag i forhold til dagens ordning, kanskje bortsett fra at det etter forslaget alltid skal utformes en begrunnelse. Kvaliteten av denne blir imidlertid diskutabel og klart svakere enn i en meddomsrett.

Hvilke saker skal behandles med jury.

I dag er den generelle strafferamme avgjørende. Straffskjerpelse på grunn av gjentakelse mm, se strprl. § 352 tas ikke i betraktning. Det er unntak fra lagrettebehandling i forhold til saker om rikets sikkerhet og unge lovbytere.

Regelen er i utgangspunktet enkel å anvende og rammer stort sett kriminalitet som man vil betegne som alvorlig kriminalitet. Den gir imidlertid også en del resultater hvor dette er mer tvilsomt. Et straffebed kan ha høy strafferamme, men straffutmålingspraksis gir langt lavere straffer. Et eksempel er straffeloven § 132 a.

Juryfraksjonen foreslår at ilagt straff eller påstand om straff skal ha betydning for om saken skal behandles med jury. I saker hvor det anvendes straffebed med strafferamme over seks år og utmålt straff i tingretten er to år eller mer eller påtalemyndigheten vil påstå straff i to år eller mer, skal saken gå for jury.

Lagmannsretten er enig i at dette kan være en måte å skille ut mindre alvorlige saker innen gruppen lovbrudd med høy strafferamme som kan være hensiktsmessig. En slik regel vil redusere antall jursaker. Spørsmålet er da hvor lite antallet jursaker vil bli og om en særlig prosessform egentlig lar seg forsvare.

Juryfraksjonen foreslår videre at bestemmelser om forhøyelse av maksimumsstraff på grunn av gjentakelse, sammenstøt av forbrytelser, straffeloven § 60 a eller annet, skal tas i betraktning. Synspunktet synes å være at selv om dette er saker med strafferamme som ikke gjør dem til alvorlige straffesaker, vil forhøyelse av strafferammen i realiteten likevel gjøre dem til alvorlige straffesaker. En slik regel vil øke antallet jursaker, hvilket synes å være tilsiktet fra juryfraksjonens side.

Lagmannsretten vil advare mot dette. Det vil i så tilfelle være toårgrensen som i praksis blir skillete mellom hvilke saker som behandles med lagrette og hvilke som behandles med meddomsrett.

Meddomsrettmodellen.

Lagmannsretten tar først for seg spørsmålet om selve beslutningsprosessen i denne modellen. Spørsmålet om sammensetning og om det bør være meddommere i alle saker, kommer man til i et eget avsnitt nedenfor.

I meddomsretten, slik vi kjenner den i Norge, deltar fagdommere og lekdommere på lik basis når det gjelder behandling av samtlige spørsmål, både skyldspørsmålet, reaksjonsfastsettelsen og andre spørsmål. Slik sett er prosessordningen oversiktlig og enkel. Enkelheten betyr imidlertid ikke at spørsmålene ikke blir grundig behandlet. Den dialog som finner sted mellom fagdommere og legdommere er tvert om en sikkerhet for grundig behandling av alle spørsmål.

Når det gjelder spørsmål om informasjonsutveksling under sakens gang, vises til det som er sagt ovenfor. Denne informasjonsutvekslingen bidrar til kvalitetssikring av rettens avgjørelse.

Det er nødvendig i denne sammenheng å komme med noen alminnelige betraktninger om forholdet mellom legdommere og fagdommere. I den alminnelige debatt hevdes det ofte at det

i meddomssaker er en betydelig risiko for at fagdommerne overstyrer meddommerne, og gjennomtvinger sitt syn.

Dette synspunkt er det intet belegg for i praksis eller ut fra de undersøkelser som er foretatt. Det vises til utredningen side 83 hvor det er vist til undersøkelser hvor konklusjonen er at:

- Et flertall av befolkningen ville ha større tillit til en ordning basert på meddomsrett enn til en ordning basert på jury
- Studier av lekdommeres egne oppfatninger tilsier stort sett at lekdommere selv foretrekker meddomsrett fremfor jury.

I forhold til spørsmålet om det man kaller påvirkning, er det nødvendig å skille mellom dialog med sikte på å oppklare forhold, og en påvirkvirkning som går på å tvinge, lokke eller manipulere en annen til å innta et annet standpunkt enn man egentlig har.

De fleste vil nok reservere seg mot å hevde at fagdommere direkte går inn for å tvinge, lokke eller manipulere, men vil hevde at likevel vil meddommere mer eller mindre ureflektert følge fagdommerne. Dette fordi fagdommerne behersker den kontekst man befinner seg i når avgjørelsen skal treffes, langt bedre enn legdommerne. I tidligere tider med større forskjeller i samfunnet, kunne dette kanskje være et argument av betydning, men i dagens utdannelsessamfunn har det knapt noen vekt. De aller fleste meddommere har yrkes- og/eller organisasjonsmessig erfaring som gjør at de er vel vant med å ta standpunkter og forsvare disse. Man ser da også regelmessig dissenser i meddomsretten.

Det er også vanskelig å forstå hvilken interesse fagdommere skulle ha av å fremtvinge et spesielt standpunkt. Fagdommere er også vel vant med å håndtere dissenser, uten at det oppleves som et problem. Dissenser mellom fagdommere er også vanlig forekommende.

Håpet er at man nå ved vurderingen av utvalgets innstilling kunne legge denne type argumentasjon bak seg.

Et forhold som er av betydning og som på mange måter er meddomsrettens sterke side, er den dialog som finner sted mellom fagdommere og lekdommere. Dialogen går begge veier.

Denne dialogen er viktig for å få riktige avgjørelser. Både de materielle rettsregler, reglene for bevisvurdering og prosessuelle regler kan være vanskelige å forstå. Lovbudet kan være komplisert utformet og det kan være høyesterettsavgjørelser av betydning for den rettslige forståelse. Her vil fagdommerne kunne bidra med å forklare og oppklare forhold slik at meddommere settes i stand til å anvende loven riktig.

Det må være av samfunnsmessig stor betydning at man oppnår riktige avgjørelser. Samfunnet er i et overordnet perspektiv ikke tjent med hverken uriktige domfellelser eller frifinnelser.

I lagrettemodellen, slik den nå praktiseres, er kommunikasjonen om rettsreglenes innhold enveis gjennom rettsbelæringen. Det redegjøres for spørsmål som kan være svært kompliserte og i utgangspunktet vanskelige å tilegne seg. Dette skjer uten at det i praksis stilles kontrollspørsmål eller gis anledning til utdyping. Det representerer ingen kritikk av jurymedlemmer om de ikke i alle tilfelle får med seg alle nyanser fra en rettsbelæring. I tillegg kommer at spørsmålsskriftet tradisjonelt utformes på en måte som ikke umiddelbart er lett tilgjengelig. Særlig gjelder det bruken av og/eller spørsmål sammenstilt i en rekke bisetninger.

Meddomsrettens sammensetning.

Meddomsrettsfraksjonen har foreslått at antall fagdommere reduseres til to, men at det totale antall dommere opprettholdes med 7. Begrunnelsen er at man på denne måten skal styrke meddommerelementet. Man legger ikke til grunn at det er økonomiske betraktninger som har vært avgjørende.

I utvalgsinnstillingen side 175 heter det:

“Også lagmannsmøtet høsten 2010, hvor førstelagmannen, en lagmann og administrasjonssjefen i hver lagmannsrett deltok, uttalte at en meddomsrett med to fagdommere og fem meddommere er et fullt akseptabelt alternativ.”

Gulating lagmannsrett må reservere seg mot at et slikt referat fra et møte som har karakter av et internt møte i denne fase tillegges særlig vekt. I nevnte møte ble det gitt en orientering fra utvalgsarbeidet så langt det var kommet. De standpunkter som fremkom hadde derfor en foreløpig karakter. Noen utdypende drøftelse i den enkelte lagmannsrett var ikke skjedd. Gulating lagmannsrett er ikke enig i forslaget om å redusere antallet fagdommere til to. Prinsipielt mener vi at dagens ordning med tre fagdommere og fire meddommere bør opprettholdes. Hvis det er et ønske om å øke meddommerinnflytelsen, bør det eventuelt skje ved at antall meddommere økes.

Meddommernes medvirkning er ikke et spørsmål om tall, slik at ytterlig flere meddommere fører til en kvalitativt bedre sammensatt domstol. Det viktige må være å finne dette rette forhold mellom meddommere og fagdommere.

Meddommernes innflytelse etter dagens ordning er også sikret ved reglene om kvalifisert flertall. Det kreves fem stemmer ved avgjørelse av skyldspørsmålet til ugunst, hvilket betyr at minst to meddommere, eller minst en fagdommer må stemme for fellelse. Dette er en god regel som etter lagmannsrettens oppfatning bør beholdes.

Antall fagdommere bør være et oddetall, særlig med tanke på de tilfelle hvor det foreligger uenighet. Hvis retten settes med to fagdommere og disse er uenige om hva som er riktig oppfatning av et rettsspørsmål, blir meddommerne stilt i en vanskelig situasjon i forhold til hva som er riktig rettsoppfatning.

Selve instansrekkefølger med en fagdommer i tingretten, tre i lagmannsretten og (normalt) fem i Høyesterett, taler også for at man beholder tre dommere i lagmannsretten. Med tre fagdommere betones også sterkere lagmannsretten som en kollegial domstol.

Etter lagmannsrettens oppfatning bør ordningen med kun 3 fagdommere i saker som i dag kalles fagdommersaker, opprettholdes.

Bruk av lyd- og bildeopptak under ankeforhandling i straffesaker

Gulating lagmannsrett har ikke vesentlige innvendinger til utvalgets utredning og de anbefalinger som fremkommer på side 208 – 209.

Man slutter seg helt til utvalgets uttalelse om at man ikke må få et system hvor ankeforhandlingen i stor grad er basert på avspilling av opptak. Etter lagmannsrettens oppfatning bør prinsippene om muntlighet og bevisumiddelbarhet fortsatt være grunnleggende.

Imidlertid bør man nå snarest få en ordning som sikrer lyd- og bildeopptak av forklaringer gitt i tingrett. Det må antagelig konstateres at Norge for eksempel i forhold til øvrige nordiske land er kommet svært kort på dette området.

Lagmannsretten finner for sitt vedkommende den danske ordningen av interesse. Her er det lydopptak i første instans. Forklaringene skrives ut i den utstrekning landsretten finner å ville bruke dem.

Lagmannsretten vil ikke utelukke at man kan gå noe lenger enn hva utvalget foreslår når det gjelder bruk av tidligere forklaringer hvis man får en ordning tilsvarende den danske. Det finnes for eksempel en del forklaringer som er av en slik karakter at man uten tvil kan anlegge prosessøkonomiske synspunkter på spørsmålet om vitnet skal møte personlig eller om en opplesning kan være tilstrekkelig.

Avsluttende bemerkninger.

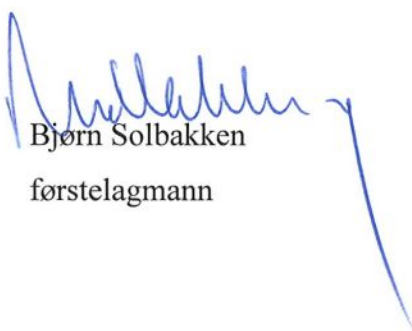
En høringsuttalelse blir lett en samling innvendinger som gjør at den samlede verdi og anerkjennelse av utvalgets arbeid kan komme i bakgrunnen. Det må derfor understrekes at utvalget har kommet med et viktig bidrag og at man har avklart både enighet og uenighet. Man har også gitt innblikk i forskningsresultater som er av betydning.

Det store samfunnsmessige hovedspørsmål i forhold til utvalgets innstilling er imidlertid om juryordningen skal beholdes. De øvrige spørsmål blir mer eller mindre avledet av dette. Etter lagmannsrettens oppfatning har man nå et grunnlag for å ta standpunkt til dette spørsmålet. I denne vurderingen er kravet om begrunnelse av sentral betydning. I dagens samfunn er det ikke tenkbart at borgere skal dømmes til alvorlige reaksjoner, uten at det gis en begrunnelse for dette.

Utvalgets utredning har da også begrunnelseskravet som det vesentligste perspektiv. Etter Gulating lagmannsretts oppfatning kan det ikke være tvilsomt – slik vi har søkt å påvise ovenfor – at prosessmodellen med meddomsrett er den modell som åpenbart best ivaretar de hensyn som ligger bak kravene om begrunnelse.

Det er også grunn til å tilføye at de betenkeligheter man har med jurymodellen ikke skyldes noen generell uvilje. Tvert om vil de fleste dommere i lagmannsretten mene at det er mest utfordrende og interessant å arbeide med jursaker. Disse sakene har et format og en dramaturgi som gjør dem utfordrende. Når man likevel velger å anbefale en annen prosessform, er det fordi man ser at meddomsretten langt bedre ivaretar viktige hensyn, særlig begrunnelseskravet.

Gulating lagmannsrett, Bergen 28.februar 2012

Bjørn Solbakken
førstelagmann